

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Д.Ф 2/2023
Пенітенціарної академії України
доктору юридичних наук, професору
Вячеславу ПУЗИРНОМУ

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, старшого дослідника Пузирьова Михайла Сергійовича – на дисертацію Брошка Івана Михайловича «Кримінально-виконавчі засади матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, слід зазначити, що його тема має актуальний характер як для теорії, так і практики виконання покарань в частині правовідносин, що досліджуються у цій роботі.

Це пояснюється тим, що умови тримання осіб у місцях несвободи загалом і матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі як їх складовий елемент зокрема є важливою категорією кримінально-виконавчого законодавства і практики функціонування пенітенціарної системи, адже їх належний рівень дає можливість досягти соціально значимої мети захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Водночас, як зазначає в дисертаційному дослідженні Брошко І. М., нині обрана здобувачем сфера кримінально-виконавчих правовідносин характеризується значною кількістю скарг, із якими звертаються засуджені до національних (адміністрації органів і установ виконання покарань, їх вищестоящих органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, суду, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань) та міжнародних (Європейського суду з прав людини, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, до уповноважених осіб таких міжнародних організацій) суб'єктів з приводу порушення їхніх прав у сфері матеріально-побутового забезпечення під час відбування покарання (стор. 121).

За таких обставин актуалізується потреба у розробленні та теоретичному обґрунтуванні кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні з формулюванням практико орієнтованих пропозицій та рекомендацій. Саме таку мету сформульовано в дисертації Брошка Івана Михайловича «Кримінально-

виконавчі засади матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні».

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає як *загальнодержавним, так і відомчим пріоритетам* стосовно захисту прав людини, розвитку системи правосуддя та реформування пенітенціарної системи. Дисертація ґрунтується на положеннях: Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (затвердженої Законом України від 18.03.2004 р. № 1629-IV), Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021), Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та операційному плані її реалізації у 2022–2024 роках (схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1153-р), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими.

Автором використано сучасні вітчизняні та зарубіжні літературні джерела, законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти України. Список використаних джерел складає 232 найменування.

Дисертант здійснив своє дослідження, спираючись і на відповідну емпіричну базу (стор. 21), яку становлять нормативно-правові акти України та інших країн, які визначають кримінально-виконавчі засади матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, дані офіційної статистики, правозастосовна практика, результати експертного опитування шляхом анкетування персоналу установ виконання покарань (182 особи), засуджених до позбавлення волі (288 осіб), інформація, наведена у монографічних дослідженнях, наукових публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів, а також результати багаторічного досвіду проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України на посадах різного управлінського рівня.

Уміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку (стор. 20–21) також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертантом висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та систематизація відомостей з наукових джерел і норм права у їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах дало можливість Брошкуну І. М. сформулювати своє бачення наукової проблеми та розробити власні наукові положення, висновки і рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, на думку офіційного опонента, слід віднести такі:

1) *вперше* – визначено поняття «методологія дослідження кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі»; запропоновано авторське визначення поняття «приміщення блочного типу»; розроблено пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства, а саме Кримінально-виконавчого кодексу України у частині створення належних умов матеріально-побутового забезпечення відповідно до ст. 115 Кримінально-виконавчого кодексу України; на підставі вивчення досвіду зарубіжних країн запропоновано надання можливості засудженим дозволу на облаштування спеціальних місць для готування легких страв з продуктів, придбаних за власні кошти, або які надійшли у вигляді посилок та передач;

2) *удосконалено* – визначення поняття «матеріально-побутове забезпечення засуджених»; окремі положення національного законодавства у сфері організації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, а саме: «Про норми витрат мила та мийних засобів для осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, курсантів і слухачів навчальних закладів, осіб рядового і молодшого начальницького складу та працівників Державної кримінально-виконавчої служби» в частині доповнення норм забезпечення миючими та дезінфікуючими засобами, а також «Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» в частині розширення переліку продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посылках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі;

3) *дістали подальшого розвитку* – історико-правові дослідження в галузі кримінально-виконавчого права, що дало можливість виділити три періоди становлення і розвитку нормативно-правової регламентації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні; пропозиції щодо надання засудженим дозволу придбавати через мережу Інтернет за власні кошти шляхом безготівкового розрахунку продукти харчування і напої (за винятком спиртних, слабоалкогольних напоїв і пива, виробів на спиртовій основі, а також напоїв енергетичної дії), а також доставку готових страв; пропозиції щодо проведення пілотного проекту щодо облаштування кімнат блочного типу з поліпшеними умовами тримання, які матимуть окремі санітарні та душові кімнати, кімнати для відпочину на 1–2 осіб, а також кімнати для приготування їжі за рахунок оплати засуджених.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані у: а) *законотворчій діяльності* – у процесі підготовки пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України з метою удосконалення матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі (лист Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 01.08.2023 р. № 04-26/18-2023/166642); б) *правозастосовній сфері* – для удосконалення діяльності

установ виконання покарань щодо матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні (довідка про впровадження Департаменту з питань виконання кримінальних покарань б/н; акт про впровадження Південно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України від 29.06.2023 р. № 9-34; акти про впровадження установ виконання покарань цього управління: державної установи «Солонянська виправна колонія (№ 21)» від 04.07.2023 р. № 11, державної установи «Покровський виправний центр (№ 79)» від 28.06.2023 р. № 23, державної установи «Дніпровська виправна колонія (№ 89)» від 11.07.2023 р. № 2/1; акт про впровадження Західного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України від 29.06.2023 р. № 5к/вих/683; акти про впровадження установ виконання покарань цього управління: державної установи «Дрогобицька виправна колонія (№ 40)» від 03.07.2023 р. № 207/2, державної установи «Личаківська виправна колонія (№ 40)» від 07.07.2023 р. № 129/2); в) *освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – у викладанні в закладах вищої освіти навчальних дисциплін кримінально-виконавчого циклу, як матеріал для підготовки навчальних посібників та підручників із відповідних профільних дисциплін та подальших наукових розробках у сфері виконання покарань (акти впровадження в освітній процес та наукову діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ від 28.08.2023 б/н та 31.08.2023 б/н відповідно).

Апробація матеріалів дисертації. Основні наукові результати дисертації відображено у 10 наукових публікаціях, із них 4 статті – у наукових виданнях, включених МОН України до Переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 6 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації. Автор правильно визначає мету дослідження і відповідно до неї ставить завдання дослідження: визначення стану розробки проблеми та методології дослідження кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні; з'ясування витоків становлення і розвитку нормативно-правової регламентації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні; формулювання поняття та обґрунтування соціального призначення матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі; надання характеристики правової основи матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні; виокремлення елементів матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні; аналіз міжнародно-правового регулювання матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі; дослідження позитивного зарубіжного досвіду організації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі; визначення основних напрямів удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та правозастосовної практики у сфері матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (232 найменування) та шести додатків. Загальний обсяг дисертації становить 282 сторінки, із них основного тексту – 207 сторінок.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації здобувача, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні» присвячений визначенню стану розробки проблеми та методології дослідження кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні; з'ясуванню витоків становлення і розвитку нормативно-правової регламентації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні.

Так, в межах підрозділу 1.1 дисертантом у межах розв'язання конкретного наукового завдання щодо визначення стану розробки проблеми та методології дослідження кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні (стор. 26–50):

– встановлено, що у вітчизняній кримінально-виконавчій науці взагалі вченими не було запропоновано визначення матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, воно також і не сформульовано у КВК України, а тому розгляд його на монографічному рівні підтверджує обґрунтованість обрання теми дослідження «Кримінально-виконавчі засади матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні»;

– визначено поняття «методологія дослідження кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі», під яким пропонується розуміти систему наукових знань про методи, прийоми і засоби, які складають комплекс апробованих на практиці у сфері виконання і відбування кримінальних покарань раціональних шляхів покращення матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі (стор. 2–3, 21–22, 48–49, 213). При цьому вивчення дисертантом методології дослідження кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі показало, що пріоритетними методами такого дослідження стали соціологічний, експертного опитування, історико-порівняльний, порівняльно-правовий та системний. Такий підхід дозволив автору показати взаємопов'язані підсистеми методів дослідження та її окремих елементів.

Дисертантом, використовуючи історико-правовий метод, у підрозділі 1.2 (стор. 50–71) виділено й надано характеристику трьом періодам становлення і розвитку інституту матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, а саме: 1) дореволюційний (від утворення на теренах сучасної України першого централізованого державного утворення – Київської Русі – до 1917 р.); 2) радянський (1917–1991 рр.); 3) сучасний (бере свій початок із 1991 р. й триває до сьогодні).

У розділі 2 «Поняття та зміст матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні» за результатами системно-структурного аналізу в межах підрозділу 2.1 (стор. 76–94) дисертантом сформульовано поняття та обґрунтовано соціальне призначення матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі. Так, під «матеріально-побутовим забезпеченням засуджених» автор пропонує розуміти цілеспрямовану діяльність адміністрації органів і установ виконання покарань у взаємодії з іншими соціальними інституціями, спрямовану на задоволення базових (порівняно з умовами життя на свободі) потреб, що забезпечує реалізацію засудженими низки немайнових прав (на житло, на повагу до їх гідності, на достатній життєвий рівень тощо) у процесі відбування покарань, пов'язаних з обмеженням особистої свободи (стор. 3, 22, 80, 217).

Вивчаючи рецензовану працю, варто позитивно оцінити авторську спробу дисертанта у процесі обґрунтування соціального призначення матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі щодо виокремлення й аналізу низки факторів досліджуваного інституту, а саме: 1) соціально-правові; 2) економічні; 3) міжнародні; 4) кримінологічні; 5) кримінально-виконавчі (стор. 81–86).

Проведений здобувачем аналіз рішень та практики Європейського суду з прав людини, а також матеріалів (моніторингових звітів) Європейського комітету з питань запобігання катуванням (як на прикладі України, так й інших країн – членів Ради Європи) надав Брошку І. М. підстави виділити такі суттєві порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у сфері матеріально-побутового забезпечення засуджених у місцях несвободи: 1) недостатнє харчування або непридатна їжа; 2) недостатній рівень гігієни у приміщеннях або відсутність миючих засобів та інших засобів для особистої гігієни; 3) непридатність або недостатність одягу та взуття; 4) неприйнятні житлові умови, в тому числі перевантаження та відсутність відповідного обладнання; 5) неприйнятна якість води або її відсутність тощо. Такі порушення у сфері матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, за даними дослідження Брошка І. М., пов'язані з недостатнім фінансуванням, недостатньою кваліфікацією (професійною компетентністю) персоналу установ виконання покарань, недостатнім контролем (наглядом) з боку вищестоящих та інших уповноважених суб'єктів та іншими факторами (стор. 86–87, 218).

У підрозділі 2.2 (стор. 95–120) шляхом використання формально-юридичного методу Брошка І. М. провів класифікацію правового регулювання

матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі за трьома рівнями, а саме: 1) міжнародний; 2) національний законодавчий; 3) національний підзаконний. Така диференціація нормативно-правових актів у сфері матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, на думку дисертанта (котру підтримує офіційний опонент), зумовлена як національними, так і міжнародно визнаними підходами до регламентації пенітенціарної сфери, а також національною правовою традицією щодо сприйняття окреслених рівнів, викладених у ст. 9 Конституції України та ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» (стор. 4, 99, 218–219).

Новаторським вважаємо введення автором до наукового обігу поняття «приміщення блочного типу», яке він визначає таким чином – житлові приміщення, створені в межах структурних ділянок виправних і виховних колоній, обладнання яких передбачає внутрішню ізоляцію, дотримання встановленої норми жилої площі на одного засудженого, відповідність правилам санітарії та гігієни, наявність санітарного вузла й душевої kabіни на блок, і які розраховані на утримання від 2 до 6 осіб в одному блоці (стор. 4, 22, 107, 219).

Також опрацювання проблематики правового регулювання матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі дало дисертантові можливість, окрім формулювання низки доктринальних висновків, ще й виробити ряд пропозицій з його вдосконалення.

Зокрема, аргументовано, що оскільки право на належне матеріально-побутове забезпечення стосується виключно тих осіб, які засуджені до покарань, що передбачають повну або часткову ізоляцію від суспільства, некоректно було його закріплювати у ст. 8 «Основні права засуджених» КВК України, до якої звертаються засуджені до усіх 12 видів покарань. Тому з метою приведення внутрішньосистемної структури кримінально-виконавчого закону у відповідність до змісту наявних кримінально-виконавчих правовідносин автором запропоновано абз. 11 ч. 1 ст. 8 КВК України виключити, доповнивши ч. 1 ст. 107 КВК України абзацом такого змісту: *«на належне матеріально-побутове забезпечення у порядку, встановленому цим Законом та нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України»* (стор. 101–102, 219).

Також на основі формально-юридичного методу автор у підрозділі 2.3 (стор. 120–137) виокремив та надав характеристику елементів матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні, таким як: 1) місце відбування покарання; 2) харчування; 3) надання індивідуального спального місця і постільних речей; 4) забезпечення одягом, білизною і взуттям; 5) забезпечення предметами першої потреби.

Проаналізовано рішення Європейського суду з прав людини за вказаними напрямами матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, а також сформульовано пропозиції щодо удосконалення окремих аспектів їх кримінально-виконавчого регулювання.

Заслугове підтримки спроба здобувача на доктринальному рівні запропонувати науковій спільноті авторську позицію щодо розгляду матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі у дуалістичному розумінні, а саме: 1) у вузькому (легальному, або нормативно-правовому) розумінні – тобто воно включає елементи, вміщені у ст. 115 КВК України. За таких умов, як зазначає дисертант, перелік елементів матеріально-побутового забезпечення засуджених є вичерпним. До них, зокрема, належать: місце відбування покарання; харчування; надання індивідуального спального місця і постільних речей; забезпечення одягом, білизною і взуттям; забезпечення предметами першої потреби; 2) у широкому розумінні, виходячи з матеріальних потреб та потреб у побуті засуджених під час відбування покарання. За таких обставин до складових матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі автор пропонує відносити: придбання засудженими до позбавлення волі продуктів харчування і предметів першої потреби (ст. 108 КВК України), одержання засудженими до позбавлення волі посилок (передач) і бандеролей (ст. 112 КВК України), одержання і відправлення засудженими до позбавлення волі грошових переказів (ст. 114 КВК України) та ін. (стор. 4–5, 137, 219–220).

У розділі 3 *«Міжнародно-правове регулювання та шляхи вдосконалення кримінально-виконавчих засад матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні»* дисертантом проаналізовано міжнародно-правове регулювання матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, досліджено позитивний зарубіжний досвід організації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, а також визначено основні напрями удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та правозастосовної практики у сфері матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі.

Зокрема, на підставі аналізу в підрозділі 3.1 міжнародно-правового регулювання матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі (стор. 144–165) здобувачем констатовано, що система матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні за її формальними ознаками відповідає вимогам міжнародно-правових актів у сфері забезпечення прав засуджених, проте механізми такого забезпечення реально не дають можливості доступу таким особам до вказаних стандартів (стор. 5, 165, 209, 220). Також аналіз відображення сучасних підходів міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення захисту прав засуджених щодо матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі свідчить, що імплементація їх у правозастосовну діяльність органів і установ виконання покарань стикається з широким переліком перешкод, основними з яких є: недостатнє фінансування системи виконання покарань; низький рівень престижності професії працівника пенітенціарної системи, що призводить до набору некваліфікованих кадрів; другорядність (неважливість) реформ у пенітенціарній системі для політичних еліт (стор. 209).

Проведений в межах підрозділу 3.2 аналіз позитивного зарубіжного досвіду організації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі (стор. 165–190) дав автору змогу дійти висновків, що у світі існують різні моделі побудови такого забезпечення: повне державне забезпечення; поєднання приватного капіталу з державним; приватні в'язниці. Результати дослідження дали автору підстави дійти висновку, що повна приватизація пенітенціарних установ для України ще не на часі. Україна належить до країн молодого демократії, верховенство права, як основний принцип побудови демократичної держави, проходить складний шлях становлення. Цей висновок обґрунтовується і результатами опитування практичних працівників, проведеного здобувачем: 23,1 % персоналу позитивно сприймають можливість приватизації установ виконання покарань; 47,8 % відкидають цю ідею; 29,1 % вагаються з чіткою відповіддю (стор. 6, 192, 221, 255).

Окрім того, на підставі вивчення досвіду зарубіжних країн (стор. 168, 210, 222) запропоновано надання можливості засудженим дозволу на облаштування спеціальних місць для готування легких страв з продуктів, придбаних за власні кошти, або які надійшли у вигляді посилок та передач (стор. 6, 22, 210–211, 222, 268). Позитивно оцінюємо і обґрунтування дисертантом необхідності внесення змін до КВК України в частині закріплення права адміністрацій установ виконання покарань здійснювати закупівлю послуг (аутсорсинг) з організації харчування або інших послуг у порядку, встановленому Міністерством юстиції України (стор. 6, 198, 211, 222–223, 268–269).

Так звані «науковим серцем» роботи стало визначення в підрозділі 3.3 основних напрямів удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та правозастосовної практики у сфері матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі (стор. 190–209), за результатами яких дисертантом розроблено пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства, а саме КВК України у частині створення належних умов матеріально-побутового забезпечення відповідно до ст. 115 КВК України (стор. 197–198, 268–269).

Науковою новизною вирізняються й інші авторські ідеї, за якими:

– удосконалено окремі положення національного законодавства у сфері організації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі, а саме: «Про норми витрат мила та мийних засобів для осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, курсантів і слухачів навчальних закладів, осіб рядового і молодшого начальницького складу та працівників Державної кримінально-виконавчої служби» в частині доповнення норм забезпечення миючими та дезінфікуючими засобами (стор. 23, 202–203, 211, 223, 263–267); «Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» в частині розширення переліку продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посылках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі (стор. 23, 198–200);

– набули подальшого розвитку пропозиції щодо: надання засудженим дозволу придбавати через мережу Інтернет за власні кошти шляхом безготівкового розрахунку продукти харчування і напої (за винятком спиртних, слабоалкогольних напоїв і пива, виробів на спиртовій основі, а також напоїв енергетичної дії), а також доставку готових страв (стор. 23, 198, 268); проведення пілотного проєкту щодо облаштування кімнат блочного типу з поліпшеними умовами тримання, які матимуть окремі санітарні та душові кімнати, кімнати для відпочину на 1–2 осіб, а також кімнати для приготування їжі за рахунок оплати засуджених (стор. 23, 193–194).

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Позитивно в цілому оцінюючи зміст рукопису дисертації, слід звернути увагу на наявність у ньому низки дискусійних питань, нечіткість і недостатню аргументованість окремих положень, міркувань та висновків актора, зокрема:

1) у межах підрозділу 2.2 «Правова основа матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні» дисертант пропонує авторське визначення поняття «приміщення блочного типу», під яким він розуміє – житлові приміщення, створені в межах структурних ділянок виправних і виховних колоній, обладнання яких передбачає внутрішню ізоляцію, дотримання встановленої норми жилої площі на одного засудженого, відповідність правилам санітарії та гігієни, наявність санітарного вузла й душової kabіни на блок, і які розраховані на утримання від 2 до 6 осіб в одному блоці (стор. 4, 22, 107, 219).

Офіційний опонент позитивно оцінює таку спробу автора. Водночас під час прилюдного захисту дисертації здобувачу було б доречно пояснити, з яких саме міркувань (чи проведених досліджень) він виходив, визначаючи кількість засуджених на один блок в обсязі від 2 до 6 осіб;

2) у підрозділі 2.3 дисертантом поставлено завдання виокремити елементи матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні (стор. 120–137). Вивчення тексту рукопису дисертації показує, що таких елементів п'ять, а саме: 1) місце відбування покарання; 2) харчування; 3) надання індивідуального спального місця і постільних речей; 4) забезпечення одягом, білизною і взуттям; 5) забезпечення предметами першої потреби.

Разом із тим, аналіз правової природи та кримінально-виконавча характеристика таких елементів не є пропорційною. Наприклад, такому елементу, як «забезпечення предметами першої потреби» приділено лише два речення (стор. 136–137), що не дає можливості повною мірою розкрити його зміст у контексті предмета дослідження й розв'язання зазначеного наукового завдання;

3) одним із завдань дослідження автор виділяє «аналіз міжнародно-правового регулювання матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі» (підрозділ 3.1). Разом із тим, здобувач на стор. 20–21 не зазначає, які ж методи дослідження він використав для його розв'язання. Окрім того, під час захисту дисертанту варто було б уточнити, чому з усього масиву міжнародних пенітенціарних стандартів він зосередився на детальному аналізі

двох міжнародно-правових документів – Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з ув'язненими (Правил Нельсона Мандели) та Європейських пенітенціарних правил;

4) у підрозділі 3.2 в межах дослідження позитивного зарубіжного досвіду організації матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі дисертантом проаналізовано один із феноменів пенітенціарної практики європейських країн (Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція) – Scandinavian exceptionalism (скандинавська винятковість). Автором констатується, що скандинавські країни є взірцем для країн, що розвиваються, в тому числі у сфері дотримання прав та свобод осіб, які перебувають в місцях ізоляції (пенітенціарних установах). Зазначені країни мають відносно низький рівень тюремного населення та вважаються такими, що мають виняткові (хороші) умови відбування покарань, тому скандинавська пенітенціарна політика та пенітенціарні системи використовуються як позитивні приклади значною мірою в усьому світі (стор. 6, 210, 221–222).

На думку дисертанта, чи не стане на заваді різниця у рівні життя звичайного населення та соціально-правового захисту пенітенціарного персоналу скандинавських країн та України в ефективності (та сприйнятті на рівні соціуму) впровадження досвіду цих країн щодо поводження із засудженими в нашій державі?

Наведені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію офіційного опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку наукової праці здобувача.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності).

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Брошка І. М. «Кримінально-виконавчі засади матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні» свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикацій чи фальсифікацій.

Викладені в дисертації рекомендації та пропозиції щодо удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та правозастосовної практики у сфері матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для науки кримінально-виконавчого права, а й для правозастосовної практики.

Дисертація написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що ставляться до такого роду наукових праць.

Дисертація відповідає спеціальності, за якою здійснене дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація **Брошка Івана Михайловича «Кримінально-виконавчі засади матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні»**, подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань **08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**, є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283 та від 19.05.2023 р. № 502), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її автор **Брошко Іван Михайлович** заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань **08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**.

Офіційний опонент:

Професор кафедри
правових дисциплін гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України
доктор юридичних наук,
старший дослідник

Михайло ПУЗИРЬОВ

Підпис М. Пузирьова засвідчую

Начальник відділу кадрів
Національної академії
Національної гвардії України
підполковник

Костянтин СЕРДЮК